

Els orígens del Drac

El drac és l'entremès més antic i els seus orígens són estesos per totes les cultures antigues. El seu origen a Catalunya pot ésser cèltic, com bíblic, com romà..., com una mica de barreja de tots, per les similituds que té amb cada una d'aquestes cultures. On és més remarcats el simbolisme màl·lic en el drac és potser a la Bíblia, on són representades totes les creences del centre d'Àsia.

A l'Orient el trobem sovint lluitant amb el Sol on aquest és considerat com a Déu. A les mitologies gregues i romanes també n'hi ha molts exemples: Europa mata un drac que havia acabat amb els seus companys; Apol·lo amb una fletxa dóna mort a la serpentina Pitó, tan gran com una muntanya... És, però, als països nòrdics on el drac constitueix una de les seves principals tradicions. A les llegendes rúniques n'és ple d'exemples. Al poema Edda surt el drac negre Nidhogre i Thor que mata la serpentina Yormungand i mor al mateix temps. Sigur mata el dragó Fafnir. L'heroi anglosaxó Beowulf mata el drac Grendel. El rei danès Ragnar Lodbroh mata la serpentina de Gotlàndia...

En estendre's el cristianisme, moltes d'aquestes llegendes són adaptades i aprofitant la tendència de l'època en fan un motiu religiós, centrat moltes vegades en la lluita contra el paganisme, impulsat per la moda de les cavalleries. Els exemples més populars de cada tendència són el de Sant Jordi i el de Sta. Marta amb la Tarasca. La fallera sobre aquest tema que tenia la gent de casa nostra ens queda ben demostrada pels adornaments de les cases i palaus de l'època.

Pel que fa al cas de les llegendes amb dracs i cavallers, encara que hàgim citat la de Sant Jordi, no la podem agafar com a màxim exponent, ja que ser cavaller i sant al mateix temps forma part de les dues tendències alhora, si bé potser domina la de les cavalleries.

La més coneguda és potser la del drac de Sant Llorenç del Munt, una muntanya situada al bell mig de les dues ciutats més industrials del Vallès. Abans d'entrar en detalls de l'esmentada llegenda en parlarem d'una que, si bé podria ser la mateixa en una altra versió, té unes diferències molt notables. A l'obra d'en Piferrer "Recuerdos y bellezas de España" al tom I pàg. 41 ens la conta de la següent manera:

«Quan els moros hagueren de fugir de la nostra terra, van llançar un horros drac que tenien tancat en un castell del Vallès. Tenia tanta força que es posava a volar amb un bou entre les potes com aquell qui res. Molts cavallers intentaren matar-lo, però tots ho pagaren amb la vida. Un dia (segons conta Menescal en son sermó al rei Jaume, pàg. 70) un cavaller anomenat Soler de Vilardell sortí de casa i va trobar un pobre que demanava almoïna davant del portal. Hi deixà la seva espasa i tornà a entrar. Quan va sortir, el pobre no hi era i el lloc on l'havia deixada era ocupat per una altra espasa de gran bellesa. La provà i d'un sol cop tallà un arbre; d'un altre, va partir una pedra dura.

El cavaller de Vilardell, va interpretar això com un senyal diví i anà a matar al famós drac. S'acomiadà de tothom, sortí sol cap a la fera, l'envestí i d'un sol cop va deixar-la morta.

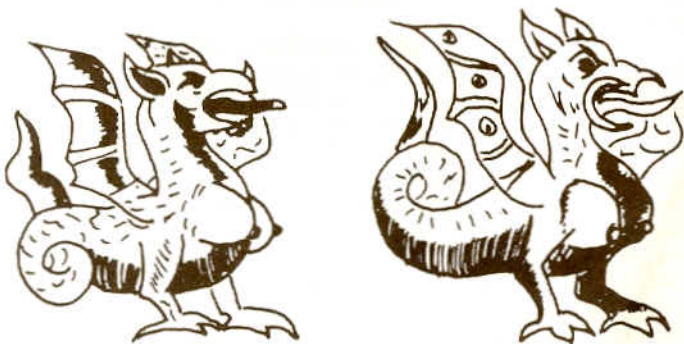
Malgrat tot, una gota de la sang del drac caigué de l'espasa al braç d'en Vilardell i el deixà mort a l'acte».

Aquesta llegenda té una semblança amb la novel·la de Bretanya; concretament el fet de l'espasa meravellosa és semblant a la d'Excalibur del rei Artur. Una altra semblança és amb les llegendes nòrdiques. La mort d'en Soler de Vilardell és igual que la d'en Thor, al poema escandinau Edda. En Piferrer comenta que aquesta llegenda es atribuïda al Comte Ramon Berenguer III per alguns i d'altres ho fan al comte Jofre el Pelós. També podria ser que cada personatge tingués el seu drac. La llegenda atribuïda al comte Jofre ja és definida com la del drac de Sant Llorenç del Munt i les diferències amb la d'en Soler de Vilardell fan pensar que, malgrat la coincidència de la localització al Vallès, es tracti d'una llegenda diferent. Ara veurem per què:

«Quan la nostra terra fou envaïda pels sarraïns els cristians es refugiaren a les altes muntanyes, entre elles Sant Llorenç del Munt. Allí els moros hi enviaren un ferotge drac per desallotjar la muntanya; a les potes tenia més de cent dits, el cap era de cocodril, el cos ple d'escates, la cua de serp i ales de rat-penat. Aquesta fera era el terror de la contrada, els ramats no podien anar a pasturar perquè ni els bous més forts podien amb la fera. Molts cavallers van fer-li front i tots van morir. Els cristians desesperats anaren a Barcelona que ja havia estat reconquerida pel comte Jofre i li demanaren ajuda.

Una matinada acompanyat d'alguns cavallers anà cap a la muntanya. Un cop allí hagueren de deixar les cavalcadures i anar a peu. A més, els xiscles del drac embogiren els cavalls que es llançaren timba avall. Aquell indret es conegut amb el nom de cingle dels Cavalls.

El comte Jofre veient el drac que volava cap a ell, agafà un

GRAVATS DEL S. XVIII

representant la Brúvia

*El Drac de
Sant Pere de Ribes*

tronc d'alzina i li donà un cop tan fort que semblava que l'estabornia. Això esverà més la fera que tornà a atacar el comte que li enfonsà la llança al cos. La fera ferida trencà la llança amb la boca i s'abraonà altra volta contra el comte. La lluita fou terrible, la fera tant l'escometia de terra com volant, i el comte a peu dret es defensava amb l'espasa fins que tornà a ferir el drac. Aquest, veient-se perdut, aixecà el vol, però el comte el va agafar d'una pota i anava donant-li estocades mentre que la fera volava, fins que anà a caure defallida al cim del Puig de la Creu, on quedà morta. El comte, en agraïment, va fer edificar una església allà dalt».

En una altra versió de la mateixa llegenda, en Piferrer ens refereix que el drac té banyes de bou, cap de llop, cua de serp, urpes d'àliga i cos pelut amb les ales de rat-penat. Altra diferència en la versió d'en Piferrer, és que el comte és dins una barraca folrada d'espases i llances mentre dura la primera escamesa del drac. La resta de la llegenda és igual.

Veiem clarament, la motivació religiosa de la lluita contra el paganisme, encara que sigui una llegenda de cavalleries.

Les llegendes purament religioses, protagonitzades per sants són molt més abundants. Potser la més famosa és la de Sta. Marta i el drac de Tarascó, anomenat Tarasca. El nom de Tarasca és utilitzat a molts indrets de la terra com a nom per als dracs. De totes maneres citarem la del drac de Banyoles, treta de l'obra "Ensaig històric de la vila de Banyoles" d'en Pere Alsius:

«Prop de l'estany de Banyoles, vivia un verinós drac de llargues urpes, que amb son alè emmetzinava les clares aigües i devorava els descuidats vianants que per allí anaven. Fins llavors vanament havien intentat batre's amb eixa fera tots els cabdills que voltaven l'emperador Carlemany, però els seus esforços foren inútils per matar-lo. En vista de tanta dissort, Carlemany s'atansà al drac i fou desesperada sa lluita, però no el pogué vèncer. El poble desesperançat va demanar a St. Emeri, que amb l'exèrcit de l'emperador marxava, que inter-

cedís a Déu per ells. El sant s'encaminà al cau de la fera i ella en veure'l va perdre la seva feresa i es deixà conduir dòcilment a la plaça del poble on el van degollar. En agraïment del fet es fundà el monestir de Sant Esteve».

Aquesta llegenda i la del drac de Vallfogona amansit per Sant Eudald, són pràcticament iguals. Són els clars exemples de les llegendes on la fe és molt més important que la valentia.

Ara ens referirem als dracs de cartó-pedra, que és innegable que són fills d'aquest munt de tradicions i llegendes populars. Un altre personatge de cartó-pedra també fruit del poble i les seves fantasies, és la Brívia.

Aquest nom ha estat donat en diverses versions de llegendes com a nom propi de drac. Convé puntualitzar que el drac i la Brívia són entremesos diferents. Originàriament es deia Vibre (masculí) que ve del mot llatí viper-viperus i que en català vol dir víbora, vibró i noia. El nom, més tard, evoluciona a Brívia o Vbrívia. La Brívia es diferencia del drac per diversos detalls: és molt més vistosa, el seu aspecte és més ferotge i, sobretot, perquè ostenta pits. El simbolisme femení és prou marcat en alguns llocs on hem trobat anomenada dragona o dragolina, la que podria tractar-se de la Brívia.

Només se'n coneixen dades segures a Barcelona a les processons del Corpus dels anys 1402, 1424, i 1701. Aquest entremès anava immediatament després del drac. Algunes vegades consten a les ressenyes de les processons dos dracs, i probablement es tractava del drac i la brívia. Aquest entremès va desaparèixer, al contrari del drac, i el seu simbolisme és el mateix que el del drac encara que d'una manera més accentuada.

Pel que fa al drac en tenim notícia per primera vegada dins la processó de Lletanies majors establertes pel bisbe Mamert de Viene al S. V. A l'any 1424 trobem que surt a la processó «Santa Margarida sola amb el drac...». Al 1427 surt sense la santa i ajuda els diables a lluitar contra els àngels. Al 1463

*El Drac
de Vilanova*

surt separat de l'entremès de l'infern i va davant presidint les comparses i obrint pas.

Al llarg del temps el drac ha simbolitzat tota mena de desgràcies i meleficis. Així trobem que representava el diable, la pesta, les males collites, el paganisme, l'esperit del mal...

El més antic conegut fou a Igualada al 1402. A Manresa el tingueren al 1597, a Valls al 1764, i a Girona sabem que al 1513 hi havia un drac major i dos dragolins. A Vilanova sortí per la festa major de Sant Antoni de 1833. Aquest, fins al 1936, era l'únic entremès que anava a la rebuda del Carnestoltes, i era l'única funció que tenia.

De la mateixa manera que antigament anomenaven gegants tant als construïts de la manera clàssica, com als homes que anaven dalt de xanques, de dracs probablement n'hi hagueren de fets amb roba i fustes i que tingueren una vida més limitada.

Referent als dracs improvisats, crec interessant de citar una dada que no sabem bé si és real o un fragment més de la llegenda ja citada del drac de Sant Llorenç del Munt. El Rvnd. Vergés i Mirassó diu que la pell del drac de Sant Llorenç fou portada a Barcelona com a trofeu, l'ompliren de palla i la pasajeren per la ciutat durant la processó.

El drac és de tots els entremesos el que sempre té més cop d'efecte, al costat dels entremesos d'imatges reals, com l'àliga o la mulassa, o dels fantàstics com els gegants i els nans. Potser és perquè dona peu a molta varietat de formes i detalls. N'hi ha que són duts per una persona sola, que són els més; d'altres com el de Sant Pere de Ribes, que és dut

per dues persones. Una variant molt particular és el Marraco de Lleida, de figura impressionantment gran que va dalt un cadafalc i és menat per un automòbil que va a sota... També amb el nom de drac ajuntem molts altres animals que són variants com la "cuca fera" de Begues, que té un cert parentiu amb les cuques japoneses, la mula-guita de Berga, amb un coll que arriba a qualsevol balcó del primer pis o la cuca fera de Tortosa, més semblant a una tortuga que no a un drac.

La popularitat del drac es deu principalment que en veure la fera es desvetlla dins nostre un sentiment ancestral que fa introduir-nos en un món fantàstic de foc i monstres, de por i angoixa, però dins una festa on gaudim d'un plaer i una joia que ens permet de deslliurar-nos de l'atapeïment de la vida quotidiana.

JAN GRAU

BIBLIOGRAFIA:

- Llegenda del drac de St. Llorenç del Munt Iu Pons
Ensaig històric de la vila de Banyoles..... Pere Alsius
Gegants, nans i altres entremesos Joan Amades
Tradicions del Vallès..... Francesc Maspons
Costumari Català..... Joan Amades
Mireia..... Frederic Mistral
Els Nibelungs..... Anònim
Légendes Scandinaves Pierre Brodard

Fotografies de l'autor

La Mula-guita de Berga

El Drac de Vilafranca del Penedès

A black and white photograph of a Gothic building, likely a church or cathedral. The image shows a stone balcony with a series of arches supported by columns. In the foreground, there are large, ornate columns with intricate carvings. The building's facade is made of stone and features several arched windows. The sky is visible in the background, and there are some bare tree branches on the left side of the frame.

SOM

PUBLICACIÓ DE CULTURA POPULAR CATALANA

JULIOL / 1981

Número 15